

БОРБЕ С. ОРАОВАЦ (1891 — 1955)

У годинама пред први светски рат, тачније током читаве треће деценије овог века, име Борба Ораовца, вајара, сликара и ликовног теоретичара — критичара, било је веома присутно у јавности,

Рођен 3. новембра 1891. године,¹ у породици Сава Ораовца, учитеља, пореклом из Црне Горе (село Ораово — Кучи), и Данице, Борбе је основну школу и гимназију учио у градовима у којима службује његов отац. Тако се нижу градови: Лапово од 1898. до 1903. (основна школа); Јагодина 1903. (први разред гимназије); те Београд у коме завршава осам разреда са вишим течајним испитом у Првој и Другој мушкој гимназији од 1904. до 1910. године.²

Последње године прве деценије века уписује се Ораовац на Филозофски факултет у Београду, као редовни студент, и апсолвира у јулу 1914. године (шест редовних, одслушаних, и два због рата изгубљена и накнадно призната семестра).³

У рат Ораовац одлази у новембру 1914. и остаје у трупи на фронту, све до 3. новембра 1916. године када је био тешко рањен, по други пут, и демобилисан. Ораовац почиње свој ратнички пут од водника, да би, после рата, понео чин резервног капетана.⁴ На фронту је Ораовац стекао и златну медаљу за храброст, јануара 1918. године, као резервни пешадијски поруч-

¹ Из Књиге рођених Нишке Саборне цркве Сошествија Св. Духа, текући број 236, стр. књиге 135.

² Службенички лист — Министарства просвете Краљевине Југославије из 1934. године, подаци у рубрици под р. бр. XI.

³ Уверење Универзитета у Београду — Филозофског факултета, бр. 1075, од 28. априла 1922. године.

⁴ Решење Нивамидског суда за Дунавску дивизијску област у Београду, под бр. 19643 — 0.26, од 29. XI 1932. године.

шик.⁵ Храбри ратник, са деветнаест рана и разнетом шаком, ступа у живот, у уметност, са великим закашњењем.

Није нам познато какви су планови закупили Борба Ораовца непосредно по повратку, завршетку рата. Сигурно је једино то да уметничко школовање започиње тек 1923. године.

Пре него што покушамо да сагледамо уметнички пут Б. Ораовца, његово уметничко школовање, рецимо да се Ораовац оженио 1923. године.⁶ Из овог брака Борбе и Зорка, рођене Јаковљевић, имају сина, јединца, Милутина (22. мај 1929).

УМЕТНИЧКО ШКОЛОВАЊЕ

Са одслушаним семестрима Филозофског факултета, на коме је слушао и предавања из лепих уметности, те годинама рата које су му донеле велико сазнање и искуство, па и доживотно обележје, Ораовац уписује Државну уметничку школу у Београду.

Из Уверења,⁷ које је Ораовцу 1927. године издала Уметничка школа, сазнајемо следеће. Ораовац се уписао у поменућу школу септембра 1923. године, а дипломирао у јуну 1927. Даље сазнајемо да је Ораовац: „Као ванредни ученик ОПШТЕГ ТЕЧАЈА У ВАЈАРСКОМ ОДЕЛЕЊУ, завршио школске 1926/27. године IV ГОДИНУ ВАЈАРСКОГ ОДЕЛЕЊА са одличним успехом у стручном раду.

За време својих студија био је примерног владања и похвалне марљивости.“

Уверење је, за директора Уметничке школе, потписао секретар Коста Маринковић, својеручно.

Амбициозан, иако, 1927. године, већ, зашао у 36. годину живота, Ораовац после завршене Државне уметничке школе у Београду одлази у Париз. Сачувано је Уверење Академије GRAND SCHAUMIERE од 7. марта 1932. године⁸ којим се потврђује: „Ми доле потписани Директори Академије Гранд Шомијер издајемо уверење да је Г. Борбе Ораовац, Србин по народности, студирао СКУЛПТОРСКИ ОДСЕК наше школе са великом марљивошћу, правећи прогрес у својој уметности на задовољство свога професора.

⁵ Указ Њ. В. Петра I и Њ. В. Александра, наследника престола, бр. 31224, од 14. јануара 1918. године.

⁶ Извод из Књиге свечаних Храма С. Саве у Београду, текући бр. 309, стр. књиге 109.

⁷ Уверење Државне уметничке школе у Београду, бр. 99, од 6. јуна 1927. године.

⁸ Уверење Академије Гранд Шомијер у Паризу (прелис), од 7. марта 1932. године.



Борис Орлов

Дирекција препоручује Г. Ораовца као достојног изузетне пажње". Уверење је потписао: „M. Steller“.

Тако, 1930. године Ораовић завршава студије вајарства код Бурдела и враћа се у Београд.

УМЕТНИЧКА АКТИВНОСТ

Са великим жељама и амбицијама, што је и разумљиво после извесних успеха које је постигао у Паризу, Ораовац започиње своју уметничку каријеру у Београду 1932. године самосталним изложбом. Но, пре него што кажемо нешто о томе, вратимо се на тренутак на његове успехе у Паризу.

Још у јуну 1928. године (прва година студија у Паризу) Ораовац излаже на једној колективној изложби у Паризу. Лист „ВРЕМЕ“⁹ у броју од 1. VII 1928. године доноси информацију, са једном репродукцијом бисте Б. Ораовца, под насловом: „Успех нашег младог вајара Г. Борба Ораовца у Паризу.“

Из ове опширне информације сазнајемо да је у луксузним просторијама Портика на Јелисејским пољима Ораовац излагао, са осталим вајарима — ратним инвалидима из прохујалог рата, три скулптуре: „Портрет Анри Барби-а; аутопортрет и композицију „Напуштена“. Извештач надале каже: „Мада на овој изложби има врло добрих скулптура, радови Г. Ораовца истичу се својим уметничким квалитетима. Пуни живота, психолошке анализе и неке унутрашње снаге, они нас привлаче и задржавају.

У Паризу, где ради и излаже преко двадесет хиљада уметника, није лако бити запажен. За странце је то нарочито тешко, изузев случаја кад шпекулантске ревије лансирају уметнике за рачун неког трговца, који је зеленашким уговором везао уметника. У толико је лепши успех нашег младог скулптора, који је у Паризу од пре неколико месеци, и који је за тако кратко време успео да буде запажен, и да му у његовом атљеу позирају тако угледне личности као што је г. Анри Барби.

О г. Ораовцу се париска критика врло ласкаво изразила. Уметнички критичар париског „ЖУРНАЛА“ у броју од 2. јуна каже да „пада у очи изванредно моћна скулптура Србина Ораовца“.¹⁰

Поред учешћа на овој изложби, о чему има и писаних трагова у домаћој и иностраној штампи, Ораовац нам оставља податак у „Службеничком листу“¹¹ Министарства просвете — рубрици: „XIV. ВАИРЕДНИ РАДОВИ У СТРУЦИ“, у коју уноси податак да је излагао у Паризу, узастопно, 1928, 1929. и 1930. године.

⁹ ВРЕМЕ, 1. VII 1928, бр. 2341, стр. 3. Са репродукцијом бисте А. Барби, рад Борба Ораовца.

¹⁰ Исто, под 2.



А. Барбюс



Роден

Да се сада вратимо на прву самосталну изложбу Б. Ораовца у Београду.

Лист „ПОЛИТИКА“, у бројевима од 1. и 10. јануара 1932. године, најављује изложбу. Нешто више података објављује „ПОЛИТИКА“ од 1. јануара 1932.¹¹ Цитирамо: „По повратку из Париза, са прошлогодишњих студија у школи великог француског скулптора Бурдела г. Ораовац приређује своју прву колективну изложбу.

Изложба ће бити свечано отворена 10. јануара у великој сали Уметничког павиљона, где ће бити изложено на четрдесет скулптура. Ово је први случај у Уметничком павиљону чисто скулпторске изложбе.“

Поуздано знамо да је Ораовац из Париза донео изванредан број скулптура које су се нашле на изложби у Уметничком павиљону на Малом Калемегдану, али је, свакако, сигурно и то да је у току две године (1931. и 1932) настао преостали број изложених скулптура.

Из друге вести у „ПОЛИТИЦИ“ сазнајемо да ће изложбу отворити сликар Сава Поновић.¹²

О изложби је исцрпно писано. Поменимо написе, критике, који се појављују у листовима и часописима: „ПОЛИТИКА“, „ЖИВОТ И РАД“, „СЛОБОДНА МИСЛО“ и „БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ“.¹³ О изложби пишу: Растко Петровић, Мирко Кујачић, Предраг Карађић и Сава Поновић.

На основу свега што је написано у поменутих приказима и критикама могло би се рећи да је изложба успела и да се Ораовац представи ликовној јавности зрелим делом. Како су многа од ових дела уништена (нису била изведена у трајном материјалу) припућени смо да се послужимо дужим цитатима из поменутих критика. Једино тако моћи ћемо да сазнамо нешто више о тада излаганом делу скулптора коме, данас, посвећујемо пажњу и интересовање.

Сликар Сава Поновић, који је и отворио поменуту изложбу у Павиљону „Цвијета Зузорић“ пише: „Случај Ораовац је у толико интересантнији што се је олао уметности тек после завршене универзитетске спреме. Изашавши из рата са деветнајест рана и без леве шаке, он бира физички најтежу грану уметности, скулптуру и после свршене београдске уметничке школе и три године рада у Паризу враћа се да продужи самосталан рад у Београду.

Он се одушевљава, и као о својој највећој срећи, говори о томе како му је приликом учитељ био наш велики вајар Тома Росандић и како му је велики Бурдел био учитељ за време студија у Паризу.

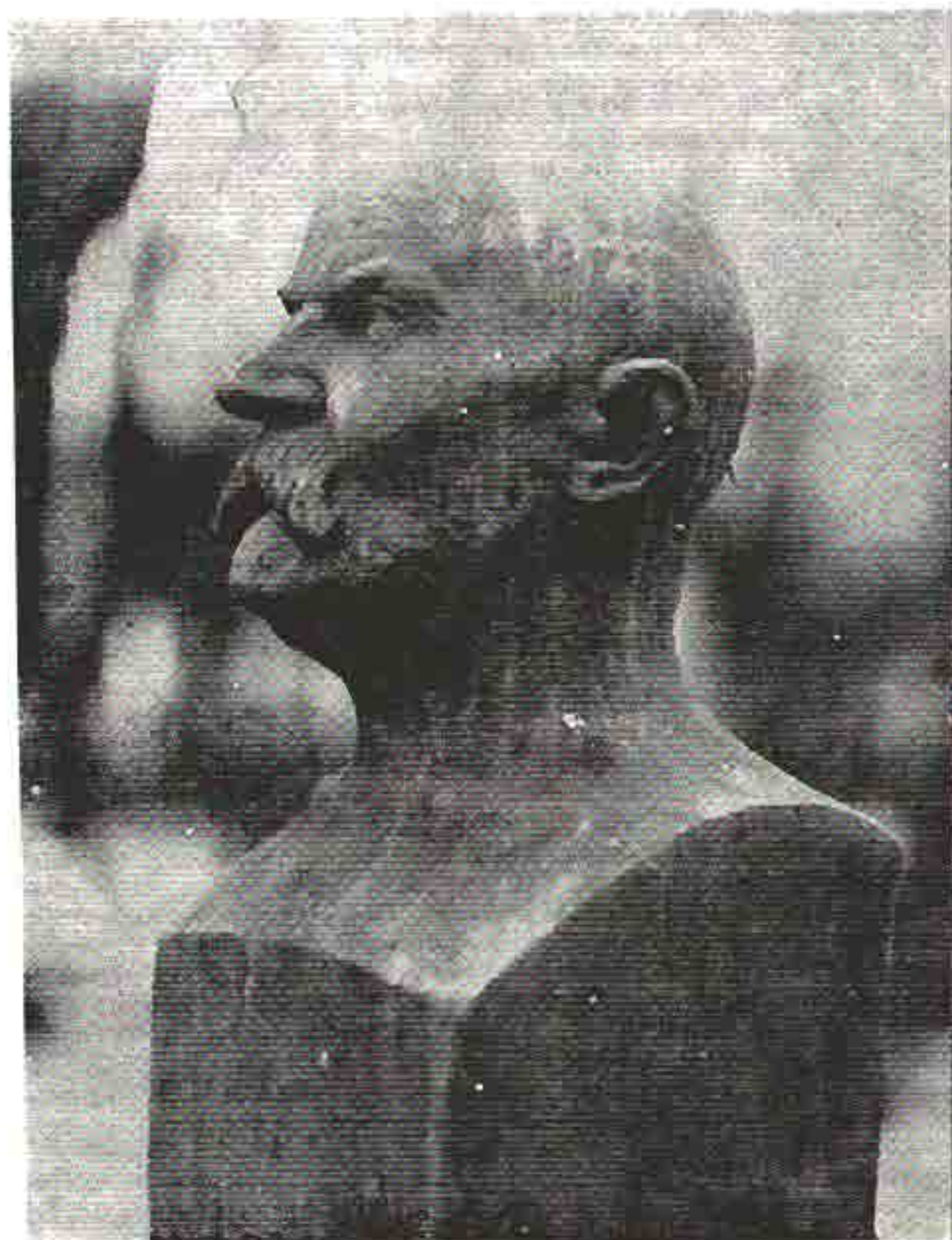
¹¹ ПОЛИТИКА, 1. јануар 1932, бр. 8495, стр. 10.

¹² ПОЛИТИКА, 10. јануар 1932, бр. 8501, стр. 10.

¹³ Београдске општинске новине, бр. 1, јануар 1932, стр. 80—81.



Бураса



Томо Орыозан

Од изложених радова највише падају у очи портрети, они имају живости и карактера, а нарочито портрети Анри Барби-а, Стеве Тодоровића, Р. р. Боре Борчевића и Боже Николића. Мале фигуре имају неке елегантне дражи и третиране су шире и слободније но већи актови.

О стварној вредности Ораовца као будућег мајстора је тешко рећи одређено. Он је тек на почетку своје каријере и ту већ показује све одлике доброг мајстора, а колико ће он те одлике развити, до које ће он висине доћи као вајар то ћемо видети тек из ње његовог будућег рада, а према ономе што је сада показао он заслужује сваку пажњу и као уметник и као озбиљан и солидан радник."

Као што се из ових редова да прочита, Поповић верује у таленат Борба Ораовца и нада се да ће време показати колико ће, и шта ће, аутор учинити као скулптор.

Скулпторов колега и друг из школе, сликар Мирко Кујачић, објавио је још занимљивији приказ у једном листу који у то време излази далеко од престонице, у Никшићу. У листу „СЛОБОДНА МИСАО“¹⁴ објављује ове редове: „Ораовац“¹⁵ је изложио радове из своје препариске етапе (школске), париске и пост-париске. Чиним ову поделу иза које се налази поље росно и путеви, путеша.

Између радова ове врсте истиче се „девојка са јабуком“ студија акта, који је одраз једне свежине, са дахом топлоте, нарочито у партији бисте.

На озбиљно рабеној основи изграђује се Ораховац у Паризу, решатајући своја стечена знања, кроз најопштија посматрања тако обилато пружена у Паризу. Одушевљавао се Роденом и Бурделом и открива нов елемент: моделацију. Овде почиње садањи Ораховац. Озбиљан можда одвише, не носи га младалачки занос за тражењем авантуре ни авантуром тражења. Он гази изабрану стазу. Поред пластике конструкције, и осталих елементарних ствари, продубљује смисао моделације, разликовање материје и све више уноси себе у своју љубав за објект. Тако биста Родена и Тома Ораовца су дело у којима је Ораховац спојио техничко знање са осћањем дајући нарочито у г. Т. Ораховцу психолошку студију. Ова биста данас и не мора бити г. Т. Ораовац али она остаје комад живота уливен у бронзу.

После Париза Ораховац задржава у главном исту лицију уносећи све моћи да своју личност изрази кроз глину, бронзу, камен."

Посебно је занимљиво изречено мишљење и суд М. Кујачића о појрсју Тома Ораовца, једној од ретких, сачуваних,

¹⁴ СЛОБОДНА МИСАО (Никшић), 24. јануар 1933, бр. 3, стр. 2.

¹⁵ Разлика у презимену: ОРАОВАЦ — ОРАХОВАЦ, јавља се код појединих аутора. По документима Борбе се, као и његов отац Саво, презива — ОРАОВАЦ.

скулптура Борба Ораовца. Касније, када будемо говорили о сачуваном делу, поново ћемо се вратити на мишљење М. Кујачића.

Петар Каралић, који је објавио приказ, критику, у часопису „ЖИВОТ И РАД“ даје занимљиву оцену изложеног дела, али и драгоцене податке. После уопштеног уводног дела у коме говори о развојном путу Борба Ораовца, његовом школовању, Каралић констатује:¹⁶ „Овог пута г. Ораовац даје своју колективну и донекле ретроспективну изложбу. Представио нам је 33 своја вајарска рада, који су исцупили дворану Уметничког павиљона...

Има нечеј мирног, рекло би се опрезног у ставу г. Ораовчевих фигура. Пешто што потсећа на мирноћу античког вајарства. Техника у делу г. Ораовца још увек има превагу над емоцијом. Г. Ораовац прво хоће да нам покаже шта зна, пре него што нам покаже шта може.

Ипак, неколико радова на његовој изложби иду у ред „створених“ дела, која одишу унутрашњим животом уметника. Таква је „Мајка Јевросима“, портрет који се пење до симболичног типа српске старинске мајке, снажне и озбиљне душе, која је израдила морал борбених поколења на пољу израђивања народне државе. Такав је „Диоген“, у којем се осећа физички и психички мир човека који је свој живот свео на његове телесне и душевне основе. Најзад, такав је и портрет г-ђе Лучић (бр. 9), чија стилизација је фиксирала једну физиономију у његовој битној карактеристици. Сличан је случај и са портретом „Томо Ораовац“.

Дела као што су „Сећање“ (бр. 31) и „Чежња“ (бр. 21) нарочито ово друго, својом осећајношћу и топлином, како у целом ставу тако и у појединостима, објављују поетско и фино стварање.

Г. Ораовац се на овој изложби афирмисао као уметник озбиљних схватања и лепих особина. Он је на почетку свога стварања, те је разумљиво што његова лична прта није још довољно изражена. Међутим, треба очекивати његово дело које ће са наше одлучности и снаге дати његову реч, његов израз“.

Још у току изложбе изашла је у „ПОЛИТИЦИ“¹⁷ критика Растка Петровића. Песник, и критичар истанчаног пера, Растко Петровић врло искрено пише о личности и делу нашег вајара. Посвећујући у уводном делу своје критике више простора стању у уметности свог времена, месту и улози вајарства, Петровић наставља: „Подједнако заступљен портретима, студијама и великим фигурама, он (Ораовац) показује ретку активност за човека који је приступио уметности тек у зрелим годинама. Његов на-

¹⁶ ЖИВОТ И РАД, 15. јануар 1932, бр. 58, стр. 154.

¹⁷ ПОЛИТИКА, 18. јануар 1932, бр. 8509, стр. 7. Са репродукцијама СТУДИЈА МУШКОГ АКТА и ГЛАВА РОДЕНА. Потписано иницијалима „Н. Ј.“ (Растко Петровић).

пор да савлада оно што се у младости савлађује чистим младачким темпераментом такође је за похвалу. Међутим, овај позни приступ вајању и лишава стално Г. Ораовца те почетне динамике која пластику чини исто тако живом и неодољивом као било коју другу уметност. На свим радовима овог вајара осећа се опрезност при логичном везивању вајарских елемената. У фигури девојке, која је поклекла, облина руку и бисте, пуно стилизација њених облина, прелази у слаби и суви реализам при обрађивању кука и целог горњег дела леве ноге. Цела та фигура је у једном неодређеном ставу, између покрета и статике, који уништава целу пантеистичку идеју уметникову.

Две три вајарске тежње деле, уствари, изложене радове. На једној страни видимо тај пантеизам инспирисан, не грчком, као што би се могло мислити, већ римском скулптуром, слободнијом у покрету и у изразу, дакле ближом једном савременом уметнику. Г. Ораовац је у овој инспирацији, која је учинила да да неколико занимљивих портрета, кадкад одвише близу школском академизму, некое сувом, који сећа чак и на познате апотекарске скулптуре.

С друге стране, он улази у стилизацију (Дноген, и неколико фигура). Овде такође треба чекати да приступи материји са много више смелости и са одређенијом идејом, да би се могао донети један одређенији суд о његовом напору. Најзад, и за сада је, мислимо, Г. Ораовац у томе најинтересантнији, он је пластику кадкад посматрао као чисту, слободну и пуњу конструкцију облика, једну слободну игру односа маса. Такав је портрет Родена, мајке, мањих фигура, једна у извршном материјалу итд.

Фигура младића, замисљена као бронза, у једном мирном атлетском ставу, носи у себи сву лепоту пуноће облика и статичке одређености. Оно у исти мах носи здружене у себи и све споменуте тежње овог младог (према годинама од када се бави вајарством) уметника. Пантеистичко као замисао, оно води једној слободној стилизацији која ничим не спутава праву и логичну пластику из које је уметник желео израдити.

Треба веровати да ће воља и љубав које Г. Ораовац уноси у своје опредељење за уметност помоћи да дође до сталне и надахнуте синтезе којом ће се најаутентичније изразити. У сваком случају, он треба да зна да ће се та синтеза створити тек онда када је буде најмање тражио, тј. када буде најолучнији и када га једна једина идеја буде повела а то је страст за вајањем."

Данас, када од целокупног вајарског опуса једног уметника имамо пред собом свега три-четири скулптуре, а све остало је уништено или, надајмо се, затурено, морали смо се користити мишљењем других, оних који су то дело видели у оригиналу.

Срећа је за Ораовца што су о његовом делу на првој самосталној изложби писали аутори у чији суд, објективност и добронамерност немамо разлога да сумњамо.

Ако бисмо, евентуално, рекли, или помислили, да је колега, сликар, и десет година млађи Ораовчев друг Мирко Кујачић био у свом приказу мање објективан и колегијално пристрасан, онда се то, ни у ком случају, не би могло рећи за Растка Петровића. Између ставова ова два критичара стоји мишљење још двојице. Ипак, читајући њихове приказе, па и оно што је написано и не написано између редова, апстрахујући и благонаклоност према ономе који се пред јавношћу појављује први пут својим делом, склони смо да верујемо да су сва четворица, искрено, веровали Борбу Ораовцу.

Упуштајући се у овај незахвални посао да пишемо о скулптору чијих скулптура, углавном, нема, већ данас, непуних тридесет година после његове смрти и једва педесет година од кад су изнуђене из глине или камена, размишљамо и о томе у којој је мери потребан и оправдан наш труд!? Ораовац, ни нашим трудом ни набирчењем по прошлости, неће својим скулпторским делом ући у музеје и галерије — јер тог дела, више, изгледа, нема. Он није уметник чије је дело неправдом и немаром заборављено, па једног дана изнето пред лице и суд јавности. Тако се, понекад, грешке и пропусту могу и исправити. Ораовца, бар што се тиче његовог скулпторског дела, и такве, посмртне почасти мимоићи ће. Ипак, његов труд и љубав према уметности, његово делање за живота у средини у којој је живео, верујући да то она жели и очекује од њега, заслужује да му посветимо ове редове.

Иако, данас, немамо пред собом Каталог изложбе Б. Ораовца из 1932. године, захваљујући поменутиим ауторима и њиховим критикама, па и објављеним репродукцијама уз критике, поуздано знамо да су тада била изложена 33 рада. Нешто мање од половине тих радова знамо и по називима. То су, како су их наводила у текстовима четири критичара: „Мајка Јевросима“ (цегле „Јериша“), „Диоген“, „Г-џа „Луцић“, „Томо Ораовац“, „Роден“, „Десвојка са јабуком“, „Анри Барбие“, „Стева Тодоровић“, „Др Бора Борбенић“, „Божа Николић“, „Аутопортрет“, „Студија мушког акта“, „Сећање“, „Туга“ и „Чежња“, свега петнаест скулптура.

Занимљиво је да су до наших дана, бар колико ми знамо, од поменутих и тада изложених скулптура сачуване, само, погрсје Тома Ораовца,¹⁴ данас на гробу портретисаног у Београду, и глава Родена.

Ни музеји, ни галерије, како они у Београду тако и они у другим републичким центрима, не чувају, боље речено — не

¹⁴ Ново гробље.

поседују — већи број радова овог скулптора. Тако, Народни музеј у Београду поседује само „главу вајара Бурдела“,¹⁹ бронза, а Музеј града Београда „главу Родена“,²⁰ бронза.

Са сликама Б. Ораовца ситуација је нешто повољнија, али о томе ће бити речи касније.

На Новом гробљу у Београду налазе се, поред поменутог „попрсја Тома Ораовца“, још и попрсје на гробу, гробници, породице Саватијевић.²¹

Изгледа, на жалост, да је то све што је сачувано до наших дана, нама доступно, од скулпторског дела Борба Ораовца.

Захваљујући репродукцијама у левној штампи,²² из треће деценије овог столећа, знамо како је изгледало још 4—5 скулптура овог аутора. То су: „Аутопортрет“,²³ „Биста Анри Барбис-а“,²⁴ „Мајка Јевросима“,²⁵ „Стулија мушког акта“²⁶ и „Туга“.²⁷

За озбиљнију анализу скулпторског дела овог аутора, данас, стоје нам на располагању само два попрсја, две главе и два рељефа, све у бронзи.

ПЕДАГОШКИ РАД, 1933 — 1946.

Када се од Ораовца највише очекивало на уметничком плану, он, највероватније притешњен материјалним потешкоћама, ступа у државну службу. Из сачуваних докумената Министарства просвете у могућности смо да пратимо кретање Б. Ораовца од 1933. године, када је био постављен за суплента, па до 1946. године када га преузима Министарство просвете Црне Горе.²⁸

Преда своје прве баке суплент Борба Ораовац изашао је фебруара 1933. године у Државној реалној гимназији у Београду. У Панчево је премештен 1937, такође Реалну гимназију. Од почетка рата и током окупације земље Ораовац живи и ради у Београду. Из истих извора сазнајемо да је Ораовац 1942. године био, привремено, додељен на рад у Државни архив.²⁹

После ослобођења земље уметник, од 1945. године, предаје у VII мушкој, Државној реалној и новој Мушкој гимназији у Битољској улици у Београду. У извору који смо користили за-

¹⁹ Глава БУРДЕЛА, бронза, у поседу Народног музеја у Београду.

²⁰ Глава РОДЕНА, у поседу Музеја града Београда.

²¹ Ново гробље у Београду.

²² Ново гробље у Београду.

²³ Београдске општинске новине, бр. 1, јануара 1932, стр. 8.

²⁴ ВРЕМЕ, 1. јул 1928, бр. 2341, стр. 3.

²⁵ НЕДЕЉНЕ ИЛУСТРАЦИЈЕ, 27. XII 1931, бр. 52, стр. 10.

²⁶ ПОЛИТИКА, 18. јануара, бр. 8509, стр. 7.

²⁷ Београдске општинске НОВИНЕ, бр. 1, јануар 1932, стр. 80.

²⁸ Исто, под 2.

²⁹ Исто, под 2.

бележен је податак да је Б. Ораовац 30. IX 1946. године стављен на располагање Министарству просвете Црне Горе.³⁰

У периоду од 1933. до 1946. године Ораовац је у гимназијама кроз које је прошао предавао цртање, као главни предмет, и неке помоћне предмете. Из сачуваног документа³¹ који му 1936. године издаје Стална комисија за полагање професорског испита у Београду, сазнајемо да је са оценом: „Једногласно“, положио испит за професора средњих школа и стекао право да предаје: „Вајарство и цртање, као главни предмет, писање, орнамент, стилизовање, геометријско цртање, нацртна геометрија, сенчење, перспектива, пластична анатомија, историја уметности, наука о стиливима и архитектонски облици, као споредни предмет.“

Не располажемо податком у којој мери је професија омедала Б. Ораовца да се интензивније бави скулптуром од 1933. године до краја рата, али је сигурно да у овом периоду Ораовац мање ваја и ретко излаже. Уосталом, и податак изнет у претходном поглављу из кога се види да је Ораовац реализовао само једну самосталну изложбу (1932) говоре у прилог наше тезе да га обавезе у школи одвлаче од глине.

Можда би Ораовац, поред обавеза педагога, могао снаге и средстава да се интензивније бави скулптуром, да се над Европом и земљом нису били надвигали облаци рата. Последњих пет година, односно време од 1935. до 1941. године, није било време за велике подухвате на вајарском плану. По, то не значи да је Ораовац, ван школе, пасиван. Управо у ово време он много пише и објављује, а посебно је веома активан у Удружењу бивших ратника, и новооснованом Удружењу ратника сликара и вајара из ратова од 1912. до 1918. године, чији је он оснивач и дугогодишњи секретар. О овој његовој активности биће више речи у следећем поглављу.

ДРУШТВЕНИ РАДНИК

Изузетну друштвену активност показао је Б. Ораовац у раду Удружења резервних официра и ратника (пре другог светског рата). Управо када се својом активношћу на ликовном плану јавља организација FIDAC (FEDERATION INTERALLIEE DES ANCIENS COMBATTANS) — организује ликовну изложбу радова сликара и вајара, бивших ратника савезничких држава. И у Београду се размисља о сличној активности.³² До 1938. го-

³⁰ Службенички лист — Министарства просвете из 1939. године, подаци у рубрици под р. бр. XVIII (Ток целокупне грађанске и државне службе).

³¹ Уверење Министарства просвете, бр. 4945/36, од 3. фебруара 1937. године.

³² ГЛАСНИК РЕЗЕРВНИХ ОФИЦИРА И РАТНИКА, св. VI, јуни 1939, стр. 421.

дине, у Европи и Америци, у градовима: Паризу, Лондону, Брислу и Њујорку, већ су биле организоване изложбе поменутих сликара и вајара — ратника.

Борба Ораовац јавља се 1938. године у Гласнику резервних официра и ратника³⁵ са идејом и најавом организовања изложбе радова бивших ратника, сликара и вајара, која би била организована у Београду. У поменутом чланку Б. Ораовац каже: „У сарадњи са нашим Удружењем резервних официра и ратника, FIDAC ће организовати поменуту пацифичко-културно акцију и у нашој престоници. Па је образован и Приређивачки одбор у који су ушли, поред представника FIDAC-а и Удружења резервних официра и ратника, још и неколико наших уметника који су учествовали у рату.

До сала приређене изложбе наишле су на велики одзив у иностранству, па ће се извесно и Београд одазвати онако како то додикује нашој земљи. Заиста је врло интересантно видети каквим очима посматрају живот и природу они који су се вратили из великог рата, они који су годинама гледали смрт у очи, и који су у толико махова доживљавали крајњу физичку изнуреност.”

Овом приликом Ораовац размишља о могућим југословенским излагачима на поменутој изложби, излагачима који су били ратници у ратовима од 1912. до 1918. године, па самим тим и члановима будућег удружења: Удружења ратника сликара и вајара из ратова од 1912. до 1918. године.

Иницијативом и ангажовањем Борба Ораовца и његових колега, Удружење је основано новембра 1938. године. Оснивачи су били: М. Петровић, С. Станковић, Б. Ораовац, М. Јосић, Д. Стојановић, А. Маринковић, Б. Вукановић, Д. Божић, Д. Глишић, И. Коларовић, А. Луковић, М. Чађевић, М. Голубовић, Н. Бешевић, Р. Стијовић.³⁴ Удружење је правно почело да живи марта 1939. године.³⁵ Први председник Удружења био је Миодраг Петровић, сликар, а први секретар Борба Ораовац.

Новоосновано Удружење организује наступ својих чланова у Лијежу, на FIDAC-овој изложби, и у том полухвату Ораовац има значајног удела. Изложба је била организована од јуна до октобра 1939. године у Лијежу, а наше ратнике — сликаре и вајаре — представљало је 16 уметника са 32 рада.³⁶

Припреме за изложбу у Београду трајале су, релативно, дуго. Иако је Ораовац изложбу најавио знатно раније, иста је

³⁵ ГЛАСНИК РЕЗЕРВНИХ ОФИЦИРА И РАТНИКА, св. III, март 1938, стр. 150—154.

³⁴ Угљеша Рајчевић, Удружење ратника сликара и вајара из ратова од 1912. до 1918. године, Зборник Народног музеја у Београду, том XI, Београд 1982.

³⁵ Исто, под 34.

³⁶ Исто, под 34.

организована, отворена 1. XII 1940. године у Београду у Павиљону „Цвијета Зузорић“.³⁷

У време изложбе председник Удружења био је Младен Јосић, секретар Вељко Станојевић, а благајник Борбе Ораовац.³⁸

На изложби је са 209 радова био заступљен 41 уметник.³⁹ Београдска штампа је са интересовањем и пажњом пратила изложбу и све акције око изложбе. Стручна критика, углавном, позитивно пише о напорима бивших ратника, сликара и вајара. Трајање изложбе било је продужено до 9. XII 1940. године.

Поменимо на крају и све излагаче ове изложбе. То су: Д. Арамбанић, М. Арсић, Н. Беневеић, Д. Богић, Д. Васиљевић, Б. Вукановић, П. Вучетић, Д. Глашић, М. Глашић, В. Ешкичевић, Б. Јевтић, М. Јосић, К. Јосићковић, В. Ковачевић, И. Коларовић, А. Лазаревић, А. Лазаревић-Шаца, Љ. Луковић, Ж. Лукић, А. Маринковић, М. Миловановић, Н. Михајловић, Ј. Михаиловић, К. Миланчевић, Е. Муановић, Б. Ораовац, Д. Павловић, Б. Радоњић, В. Станојевић, Р. Стевановић, Р. Ствјовић, Ј. Цар, Н. Цветковић, Н. Цанга, Т. Швракић, В. Шикопарија и И. Шобајић.⁴⁰

Борбе Ораовац и његови другови, иницијатори и организатори изложбе, смогли су снаге да прикупе и изложе дело и 15, у време изложбе преминулих колега, што није било ни лако ни једноставно.⁴¹

Тако нам се Б. Ораовац, кроз рад Удружења, представио као човек од иницијативе, спреман на жртве за више циљеве.

ТЕОРЕТИЧАР И КРИТИЧАР

Борбе Ораовац јавља се са првим текстом, највјероватније, 1932. године у „СЛОБОДНОЈ МИСЛИ“⁴² која је излазила у Никшићу. Следећи текст Ораовац објављује 1934, а три године касније, тачније од 1937. године пише и објављује редовно. Само у периоду од 1937. до 1941. године Ораовац је објавио преко 90 наслова.⁴³ Критике и друге текстове из домена ликовних уметности

³⁷ Исто, под 34.

³⁸ Исто, под 34.

³⁹ Каталог Прве изложбе радова Удружења ратника сликара и вајара 1912—1918. године, Београд, 1940, стр. 20.

⁴⁰ Исто, под 39.

⁴¹ М. Арсоћ — Даскало, Д. Васиљевић — Фига, П. Вучетић, М. Глашић, В. Ешкичевић, Б. Јевтић, К. Јосићковић, В. Ковачевић, А. Лазаревић, А. Лазаревић — Шаца, Ж. Лукић, Ј. Михајловић, К. Миланчевић, Н. Петровић, Н. Цветковић.

⁴² Борбе Ораовац, Дело уметности, ко је велики уметник. Шта је све потребно да би се реализовало велико дело?, СЛОБОДНА МИСЛО, Никшић, 11/1932, 1, 4.

⁴³ Библиографија расправа и чланака, У ликовне уметности, Југословенски Лексикографски завод, Загреб, 1977, стр. 388—390.

објављивао је, углавном, у „НЕДЕЉНИМ ИЛУСТРАЦИЈАМА“ и „УМЕТНИЧКОМ ПРЕГЛЕДУ“.

Ораовац прати самосталне и колективне изложбе у Београду и пише о изложбама и делу: Томе Росандића, Сретена Стојановића, Лазара Анченоског, Љубомира Ивалиновића, Петра Добровића, Милана Миловановића... Такође, Ораовац пише и о европским уметницима, најчешће француским вајарима и сликарима: Родену, Бурделу, Сезану, Курбеу, Лоту...

У листу намењеном широком кругу читалаца, као што су биле „НЕДЕЉНЕ ИЛУСТРАЦИЈЕ“, Ораовац објављује и низ чланака који објашњавају и популаризују уметност. То су текстови: О француском импресионизму, О поступку и развоју графике, Импресионизам у вајарству, Фреска и њена техника, Хришћанска уметност... Блиски поменути текстовима су и: Уметност и биологија, Уметност и култура, Уметност и култура ока, Уметност и љубомора, Уметност и хероизам, Уметност и ратна психологија, Уметност и политика, Уметност и слобода, Уметност и визуелна меморија...

После рата, од доласка у Црну Гору, Ораовац наставља своју активност критичара, али о томе ће бити речи у посебном, последњем поглављу.

Морамо признати да нам критички и теоријски рад Б. Ораовца није у целости познат и да, од рата до данас, није приказан и оцењен. Изузетак је напор др Лазара Трифуновића који у књизи СРПСКА ЛИКОВНА КРИТИКА, издање Српске књижевне задруге, доноси, поред фотографије и основних биографских података уметника и критичара, и прештампан приказ, критику:⁴ „Милан Миловановић“. Ова критика је, иначе, објављена у „УМЕТНИЧКОМ ПРЕГЛЕДУ“ 1941. године⁵ и претпоследњи је објављени рад Б. Ораовца до почетка другог светског рата.

Мислимо да не грешимо када кажемо да Ораовцу дугујемо, макар признање да је, речимо, изврским текстом о Миловановићу допринео да се ликовна критика са више пажње окрене према делу Милана Миловановића и, тек после рата, оцени то дело, а Миловановић заузме место које му припада у српској уметности прве половине XX века.

ОРАОВАЦ У ХЕРЦЕГ-НОВОМ ОД 1947. ДО 1955.

Крајем септембра 1946. године Борбе Ораовац је „стављен на расположење Министарству просвете Црне Горе“.

⁴ Др Лазар Трифуновић, Српска ликовна критика, Српска књижевна задруга, Београд, 1967, стр. 469—475.

⁵ Борбе Ораовац, Милан Миловановић, Уметнички преглед 4/1941, 2, стр. 42—47.

Не располажемо потпуно поузданим подацима о томе када је Ораовац дошао на Цетиње и преузео катедру у Школи за ликовне уметности. У сваком случају то је могло бити током Другог полугођа школске 1946/47. године, или, од септембра школске 1947/48. године. Годину дана касније, када је Школа пресељена у Херцег-Нови, Ораовац постаје суграђанин града под Орјеном.

По усменом сведочењу сликара Апа Пријића, вајара Луке Томановића и других пријатеља и колега Борба Ораовца, он је у Новом живео у кући Ширтовића — Топла, а атеље имао изнад „Млина“ у Игалу. Сачуван је и докуменат којим му је додељен пословни простор, некадашње складиште „Туристсервиса“ у Херцег-Новом. У овом, адаптираном, простору Ораовац, са супругом Вером (други брак), ради, слика и ваја све до своје смрти. Рецимо да се и његова друга супруга Вера, рођена Адамовић, пореклом из Дубровника, бавила сликарством и вајарством.*

У Школи за ликовне уметности у Херцег-Новоме Ораовац је предавао светску и југословенску историју уметности, и био цељен и вољен, како од колега, тако и од ученика.⁴⁷

Ораовац, који је потпуно владао француским језиком и пратио збивања у свету уметности, посебно у Паризу, увек је имао пуно тога да пренесе будућим уметницима, бацима Школе у којој је провео своје последње године живота. Неки његови баци су, данас, угледни сликари, један од њих је и Ладо Бурџић, па није искључено да је своја прва сазнања и прву љубав за Париз, у коме ће наставити да живи и ствара, преузео од свога професора Борба Ораовца.

Поред обавеза у Школи Ораовац је, у граду сунца и богате вегетације, почео, поново, интензивно да ваја, али, чешће и више да слика. Овде је настао већи број слика и скулптура, али су до наших дана сачуване, односно — ми знамо, следеће: ЦВЕТЕ и ЗИМСКИ ПЕЈЗАЖ, два уља на платну у поседу Уметничког музеја Црне Горе на Цетињу;⁴⁸ КУПАЧИЦЕ, ПЕЈЗАЖ, СЕОСКО ДВОРИШТЕ, КРАБА, НАРОВИ и ПОРТРЕТ БАЛЗАКА⁴⁹ (минијатура), свих шест уља у поседу породице Б. Божовића у Београду, те два, односно један пејзаж⁵⁰ у поседу Небојше Митрића, вајара, и Павла Зорића, књижевника, такође у Београду. Три Борбева уља поседује и Сант Ораовац, песник из Сарајева.⁵¹

Слике које се налазе у поседу породице Божовић у Београду указују на истанчан сликарски нерв вајара Борба Ораовца. Настале, релативно, касно, око 1950. године, слике Б. Ораовца,

* Усмено сведочење, фебруар 1981. године.

⁴⁷ Исто, под 46.

⁴⁸ Основни подаци о сликама налазе се у Попису сачуваних радова Б. Ораовца, штампаном као прилог овог текста.

нарочито два ПЕЈЗАЖА и КРАБА, представљају Ораовца као колористу изузетно звучне палете. Иако малих формата, слике су настале одаљеним и оштрим потезом четке, односно шпахле, темпераментним покретом карактеристичним за скулптора. Штета је што су сликане на лошем материјалу и бојама лошег квалитета, материјалу који је подложен пропадању, па ће, страхујемо, завршити као и многе скулптуре овог уметника које нису биле пренете из гипса у трајни материјал. Време када су настале, године после рата, у провишији, није пружало могућност уметнику да бира и извољева, морао се привићи на несташницу, сликати на папиру и одбаченим комадима шперплоче — тога се, ето, присећамо данас посредством слика Борба Ораовца.

Поред ових слика, у исто време, настале су и две фигуре у дрвету, два стојећа женска акта.⁵² Једна од ових фигура још је у комаду материјала, деблу, из кога је изваљена длетом, и можемо је сматрати последњим вајарским делом Борба Ораовца који се, у то време, борио са тешком болешћу.

Рецимо и то да је Ораовац, за време свог боравка у Херцег-Новом, био изузетно активан члан Удружења ликовних уметника Црне Горе. Јављао се са својим делом на изложбама, у граду, и Републици.

Прегледом часописа „СТВАРАЊЕ“ који је тада, а и данас, излази у Црној Гори, закључујемо да се Ораовац укључује у ликовни живот Херцег-Новог и Црне Горе одмах по доласку из Београда. У броју за март 1947. године часопис „СТВАРАЊЕ“ доноси као прилог репродукцију јелне бисте Б. Ораовца. У истом броју Ораовац објављује и чланак под насловом: „Пред II изложбу ликовних уметника Црне Горе“.

Неколико месеци касније, у броју 11—12,⁵³ за исту годину, сазнајемо да је Б. Ораовац добитник изградe Председништва владе НРЦГ, у износу од 4.000 динара за: „вајарске радове израђене послe ослобођења“. Добитници исте награде и у исто време, у другим износима, су, између осталих: Мило Милуновић, Милан Божовић, Антун Лукатели...

Већ 1948. године Ораовац почиње да излаже на редовним, годишњим, изложбама Удружења ликовних уметника Црне Горе. Тако у часопису „СТВАРАЊЕ“, број 3, за март, сазнајемо да је Ораовац излагао на II изложби Удружења. Критичар потписан иницијалима „Ј. Б.“ констатује: „Скулптуром на овој изложби заступљени су Борба и Вјера Ораовац и Лука Томановић. Код Борба Ораовца истиче се Биста Блажа Јовановића.“⁵⁴

⁴⁹ Исто, под 48.

⁵⁰ Исто, под 48.

⁵¹ Исто, под 48.

⁵² У поседу породице Божовић у Београду.

⁵³ СТВАРАЊЕ, бр. 11—12, новембар — децембар 1947, стр. 176—177.

⁵⁴ СТВАРАЊЕ, бр. 3, март 1948, стр. 163—165.

Крајем 1948. године одржана је на Цетињу III изложба Удружења у просторијама Основне школе. И на овој изложби јавно се Ораовац, али са сликама. О изложби пише Милаutin Пламенац у часопису „СТВАРАЊЕ“,⁵⁵ број 1—2, за 1949. годину. Пламенац, у опширном приказу, пише, између осталог: „Борбе Ораовац приказује се сликарским радовима. У „Мотиву са Груде“ тражен је и донекле постигнут жив ефекат, благодарјећи мало форсираном колористичком акценту. То је за умјетника један визуелни доживљај. Његов „Пејзаж“ одликује се истим, зрачним и меканим тоновима попут акварела. „Са периферије Цетиња“, мотив колористички не задовољава“.

Крајем године одржана је IV изложба Удружења, а Вјера и Борбе излажу скулптуре. Вјера „Главу ударнице“, а Борбе „Мајчину радост“.⁵⁶

Наредних година, 1950. и 1951. у поменутом часопису нема приказа и критика из којих би се могла пратити активност Б. Ораовца у Црној Гори.

Године 1952. часопис „СТВАРАЊЕ“ доноси прилоге, критике, у броју 6, за јун, и броју 10, за октобар.

Први се односи на VII изложбу Удружења, на којој је Ораовац излагао слике. Критичар М. Пламенац тада пише: „Борбе Ораовац сликом „Са купања“ привлачи пажњу и то не лепотом купачица, које су, изгледа, агресивно ружне, већ начином сумарне обраде, лаким и изразитим потезима у немирној итри кичице, у живом транспортовању првих утисака, у сликарској фигури и синтетичком упрошћавању и сажимању покрета и форми. Први потез, по ријечима Делекса, којима сиретан мајстор назначује своју мисао, садржавају у себи главне ознаке готовог дјела. У томе је сликар Ораовац боље успио него у својим другим изложеним и довршеним радовима.“

VIII изложба Удружења ликовних умјетника Црне Горе одржана је у част VI конгреса Комунистичке партије Југославије, у другој половини године. Часопис „СТВАРАЊЕ“⁵⁷ доноси и овом приликом приказ изложбе, али из пера А. Пријића, сликара. Пријић посвећује пажњу делу Б. Ораовца и пише: „Борбе Ораовац је изложио три дела од којих му је најимпресивнији мотив из Београда, где је на врло лак и сликарски вјешт начин дочарао дршће у првом плану. Овај сликар зна у моментима да проговори и складно и снажно, што је случај са његова два рада на ранијој изложби и овог сада.“

⁵⁵ СТВАРАЊЕ, бр. 1—2, јануар — фебруар 1949, стр. 63—67.

⁵⁶ М. Пламенац, Четврта редовна изложба ликовних умјетника Црне Горе, СТВАРАЊЕ, бр. 11—12, новембар — децембар 1949, стр. 406—408.

⁵⁷ СТВАРАЊЕ, бр. 6, јун 1952, стр. 394—399.

⁵⁸ СТВАРАЊЕ, бр. 10, октобар 1952, стр. 624—625.

Исти број часописа доноси и прилог, репродукцију слике СЕОСКО ДВОРИШТЕ, рад Б. Ораовца.

Занимљиво је да часопис „СТВАРАЊЕ“ у годинама од 1953. до 1956. не доноси критике и приказе ликовних изложби, на три редовних изложби Удружења ликовних уметника Црне Горе.

Претпостављамо да је Ораовац, а на то указују и нека усмена сведочења, излагао у Црној Гори све до 1955. године.

Занимљиво је рећи и то да су у заоставштини сликара, између осталог, сачуване и две слике које посебно истичу критичари Пламенац и Пријић. То су слике „Са купања“, излагана на VII и „Сеошко двориште“, излагана на VIII изложби Удружења ликовних уметника Црне Горе. Данас се оне налазе у Београду.⁸⁹

Приводећи крају овај приказ о животу и раду Б. Ораовца, рећимо и то да је уметник умро 16. V 1955. године у Београду, у болници, скрхан тешком болешћу — карцином. Сахрањен је на Новом гробљу, парцела 45-а, гроб 16, у исти гроб у коме леже посмртни остаци његовог оца Сава Ораовца. Сахрањила га је супруга Вера, која, каснијих година, одлази у Сједињене Америчке Државе, где и данас живи и ради.

У већ поменутој уметничковој заоставштини пронађена је и једна песма која, обзиром да Ораовац није био песник и није редовно писао стихове, искрено оцртава стање душе човека који своди рачуне, чак и они са самим собом. Песма је могла настати кратко време пред смрт, можда у јеку болести, у тренутку када се Ораовац осврнуо иза себе, а био свестан празнине и пустиње пред собом.

Ипак, треба рећи и то, пре свега због стихова Б. Ораовца којима завршавамо овај мали приказ о животу и раду уметника, који би могли створити погрешну слику о њему, да Ораовац није припадао босмском кругу и да није никада, ни раније, у Паризу и Београду тражио утеху и привидни излаз у алкохолу.

— — — — —
У каменом граду што се зове Нови
Крати нам се живот и примиче крају,
Равају се наде и крхају снови,
Животом пуним живет нам не дају.

Зато нам не остаје друго
Него да нам вино илузије створи,
Склони се од нас, о ти сива туго,
Нека кроз нас радост проговори.

⁸⁹ У поседу породице Божовић у Београду.

Пијмо и не штедимо вина,
Док нам свака не ишчезне сета.
Пијмо, јер тако ми Дина,
Избројана су наша лета.

— — — — —

*

* *

Вечерас, 18. августа 1982. године, седим на тераси Хотела „Игало“ у Игалу. Преда мном шест фотографија, докази о сачуваном скулпторском опусу једног човека и уметника. Покушавам да кроз жагор гостију на тераси, изнад оног истог места где су, не тако давно, исклесане у пламенитом дрвету две последња женска икта у једном импровизованом атељеу, чујем тупе ударце дрвеног кнџла у вајарско длето. И, тако, док прислушкупјем и гледам, наизменично, у море залива и лица са фотографија — главе и попрсја — мислим на Ораовца, на оно што је остало иза њега.

Ратник, педагог, друштвени радник, критичар, теоретичар, сликар и вајар! Човек који је као ратник знао да се само истрајношћу, вером и љубављу може истрајати и победити — дуго већ није међу нама. Од толиких трудава, напора ума, срца и руку, остало је мало. Тако мало, да има смисла поставити питање и уметнику и себи: Да ли је за ТО имало разлога и оправдања живети!? Остајемо без одговора, али само за тренутак. Да је у стању да нам одговори онај уместо кога питамо, одговор би гласио: ДА. Ораовац је однео са собом, у гроб, веру и љубав за уметност којој се посветио тек у својој 36. години живота. Када би, верујемо, поново дошао, у некој следећој ишкарнацији, та љубав — љубав и страст за уметност — морали би бити његова попоина одлика.

Истиснуо је из себе у глину и друге материјале многе скулптуре, сигурно више од стотину, али је за њим остало изузетно мало.

У којој мери то „мало“, та два попрсја, две главе и два рељефа представљају једног уметника и његово уметничко хтење? Тешко питање!

Ако за рељефе са београдског гробља, гробнице, кажемо да су коректни, онда смо, сами себи, смањили и сузили простор да бранимо уметника и његово дело.

МУШКАРАЦ С БРАДОМ, на гробници породице Саватијевић и ТОМО ОРАОВАЦ, оба у бронзи, остаће, највероватније, заувек далеко од очију оних који изричу уметничке судове, у сенци дрвета над костима покојника чије ликове чувају од заборава.

ТОМО ОРАОВАЦ, глава старца, за коју, да се подсетимо, Кујачић каже да је „комад живота уливен у бронзу“, заиста је „комад“ и дело које достојно репрезентује аутора на гробу свог рођака. Користећи се наједноставнијим вајарским „језиком“, извлачећи у први план само веће, нос, бркове и истурену браду (испод безубих уста) из волумена главе, углачане, хелаве лобање — коју као да и не покрива кожа — Ораовац даје старца који није поклекнуо под теретом година, који би могао и хтео да учини још један, можда одлучни корак.

Импесионира како је Ораовац лако, не прибегавајући ефектима, разрешно постављени проблем.

Биста је била излагана на изложби у Београду 1932. године, (највероватније није наљана и намењена гробљу) и, одливак би могао мирне душе да нађе своје место у Музеју на Цетињу.

Оно што Ораовца, данас, издваја из круга осредњости и што ће чувати име вајара, уметника, то су главе РОДЕНА и БУРДЕЛА.

Школован у Паризу, код Бурдела, Ораовац је, очигледно, поред добре школе имао прилике да упозна и токове у француској уметности свог времена.

Није случајно што Ораовац ради главе, ликове, Родена и свог учитеља Бурдела. Модерна скулптура, као што знамо, на неки начин почиње од Родена док за њим иде, као саучесник његов, Ораовчев учитељ, Бурдел. Ораовац тражи свој пут у новим поимањима уметности — скулптуре. Њему, у Паризу, нису остала непозната трагања Домиса, и, посебно Росоа. Росо (Médardo Rosso), који постаје главни представник импресионизма у вајарству, могао је извршити извесне утицаје на Ораовца. Два поменута дела, главе РОДЕНА и БУРДЕЛА, то недвосмислено потврђују.

На првој, глави РОДЕНА, тај приступ је нешто скромнији, огледа се на коси, брковима и бради. Глава БУРДЕЛА је очигледни пример Ораовчевог импресионистичког трагања у скулптури. Као што је Росо настојао да у пластику пренесе оне методе које су импресионисти примењивали у сликарству — третирању боје и светлости, тако поступа и Ораовац вајајући главу Бурдела.

Да је Ораовац остао доследан у својим трагањима, да је тежио дометима које је наговестио главом Бурдела, да није наставио да ствара у конзервативној средини, да је био храбрији и упорнији, независнији, он би данас, вјерујемо, имао за собом велики број снажних скулптура попут ове Бурделове главе. Да је у томе истрајао о Ораовцу бисмо данас говорили као о великом представнику нашег импресионизма у скулптури, стајао би уз раме са импресионистима у сликарству: А. Глишићем, Н. Петровићем, М. Миловановићем, К. Милићевићем и другима.

Склони смо да верујемо како Ораовац није једини криван због тога што није нашао свој прави пут, што је лутао, што... Није ли и ликовна критика, критичари четврте деценије, пропустила да укаже на пут уметнику који је касно утиснуо прсте у глину!?

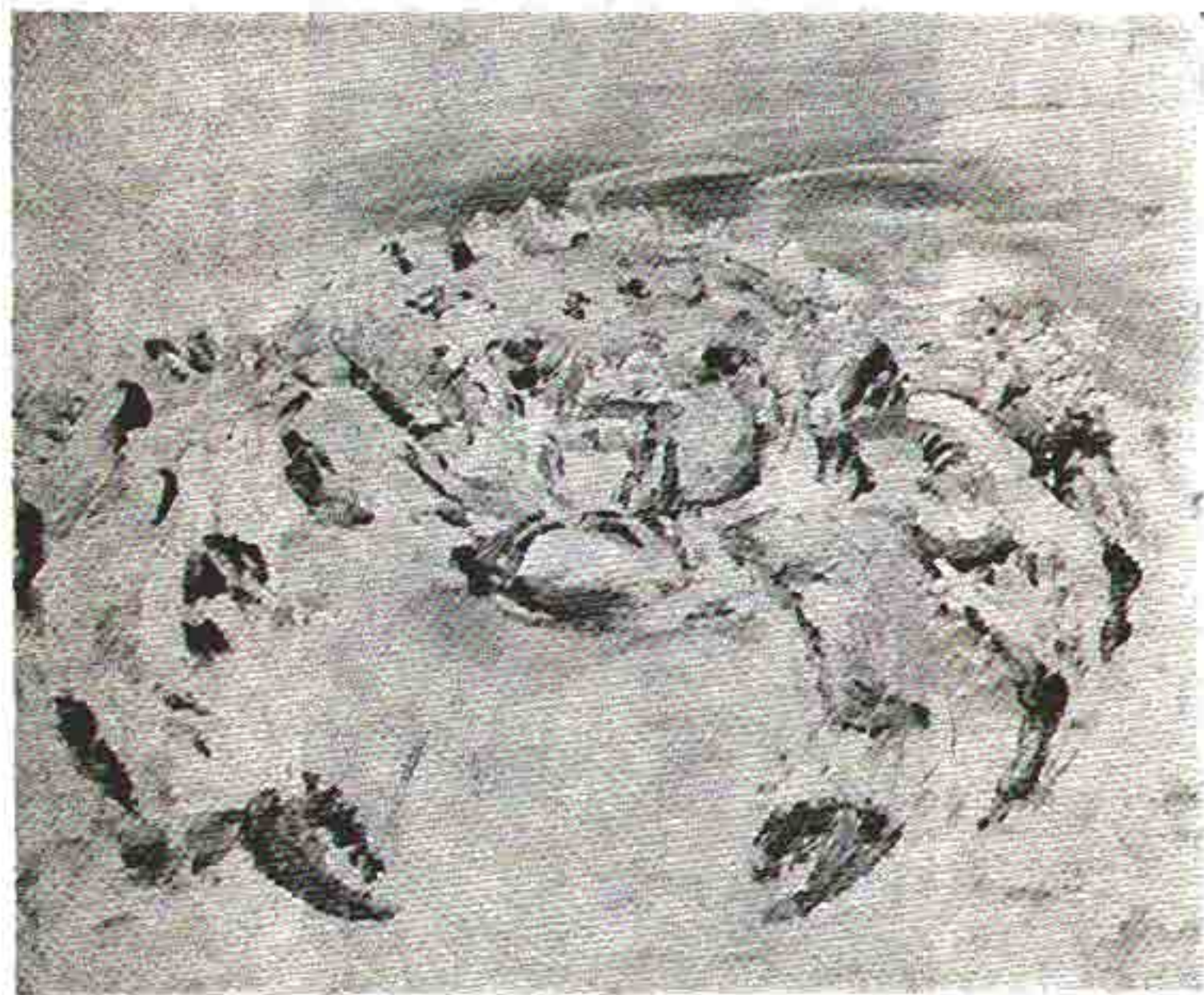
Ипак, частан живот, два-три текста, две-три скулптуре, можда и која слика, обезбедиле су Ораовцу место у нашој ликовној уметности прве половине XX века.



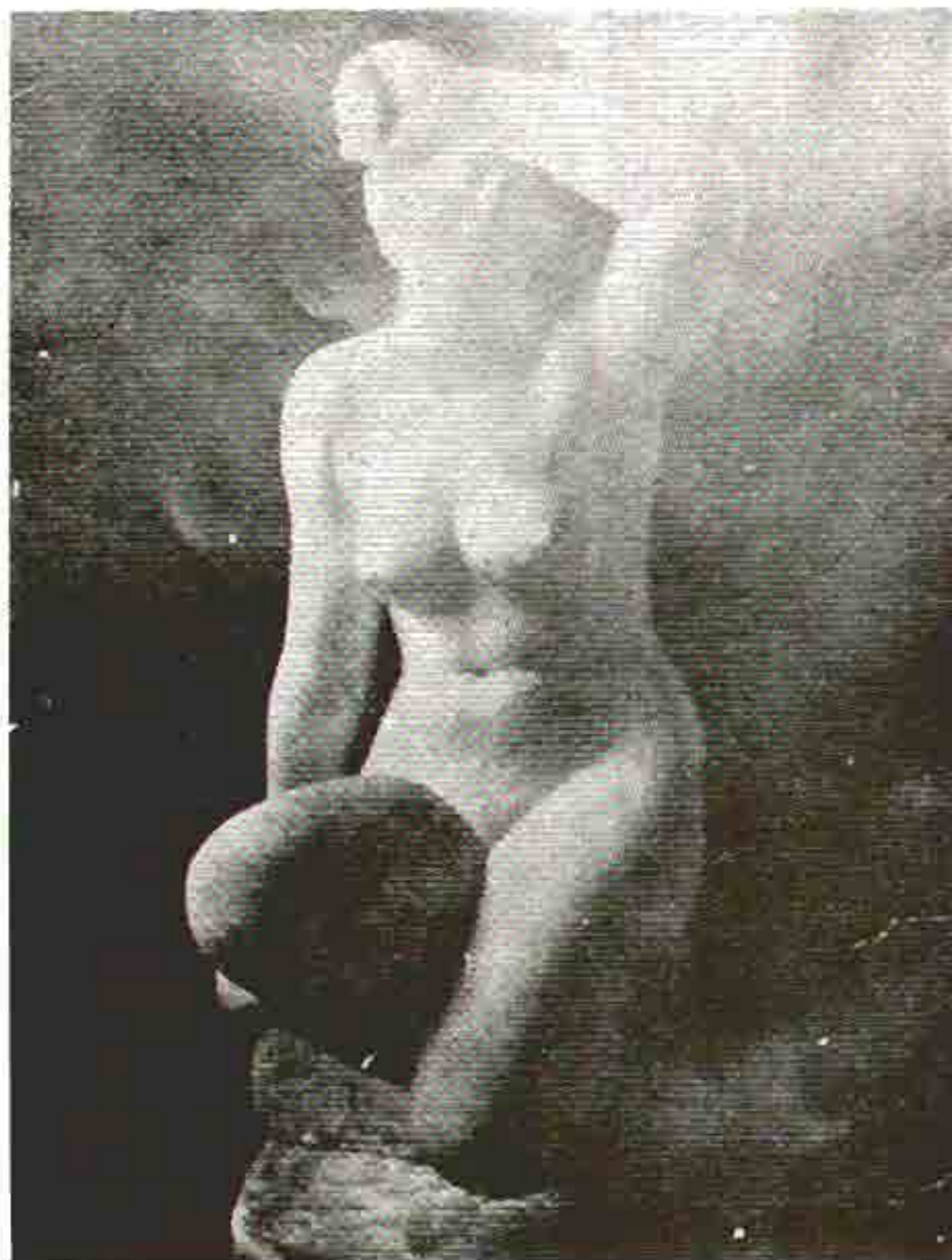
Majka Jertina



Стуанја мушког акта



Краба



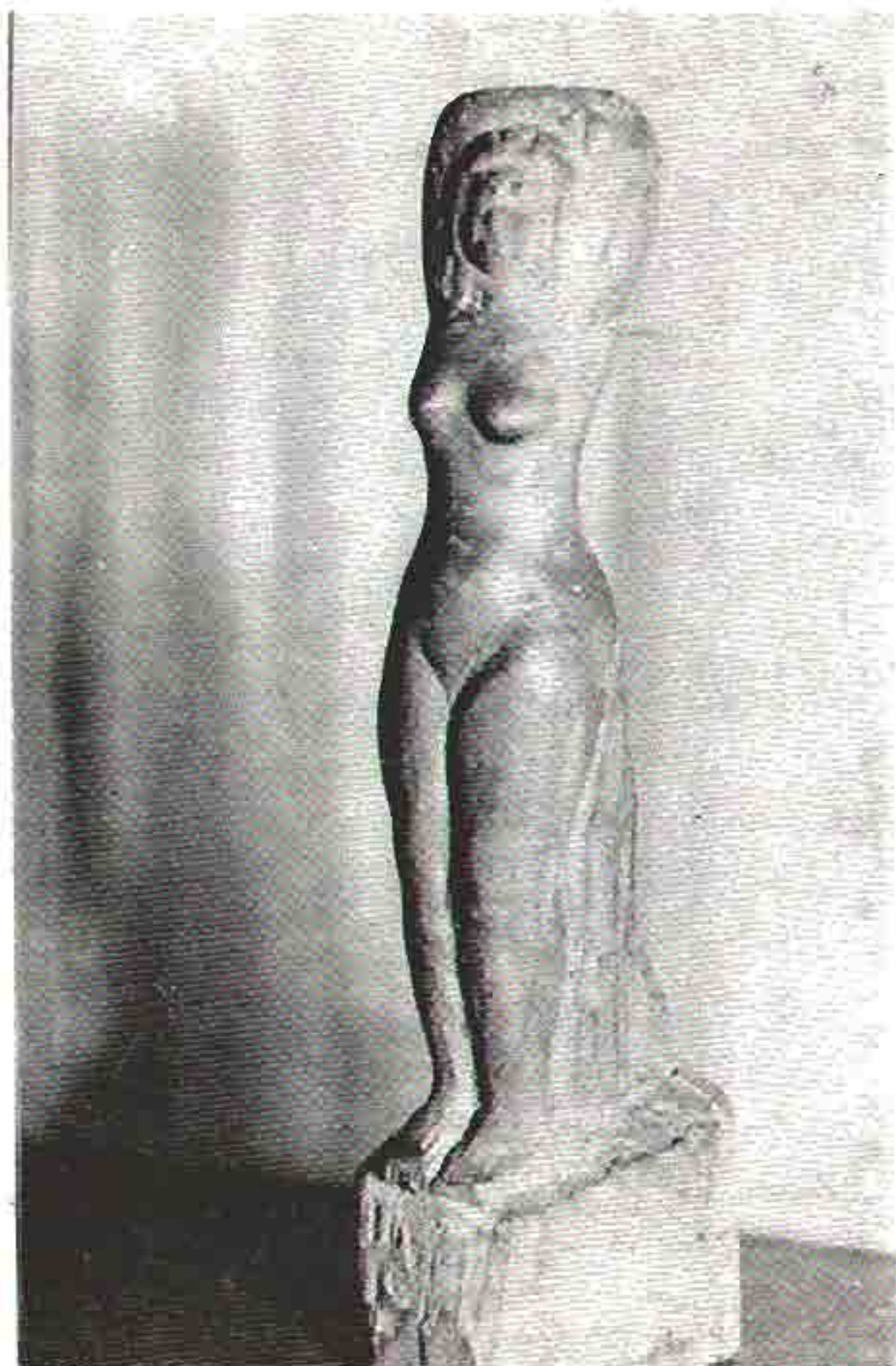
Женский акт



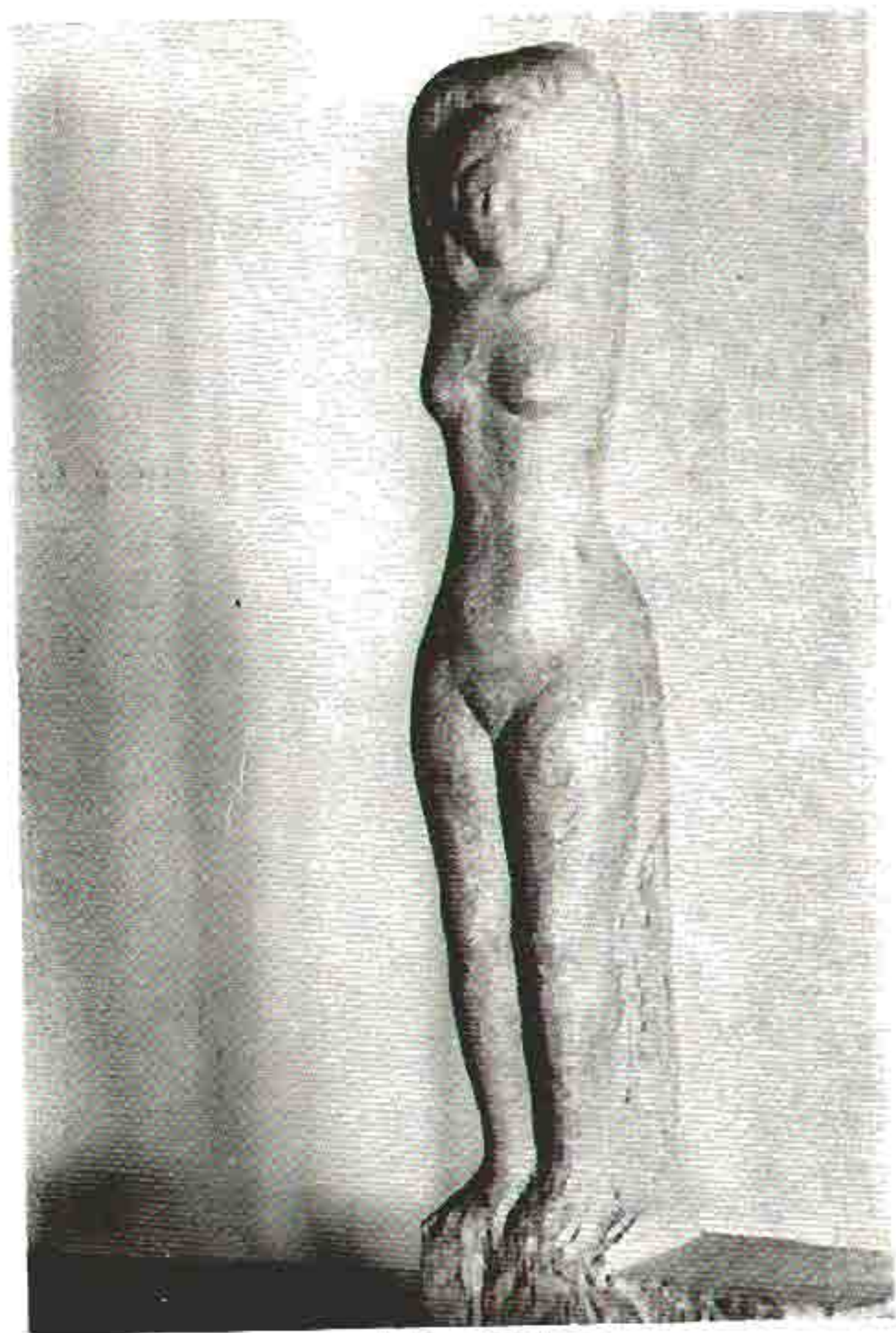
Купачице



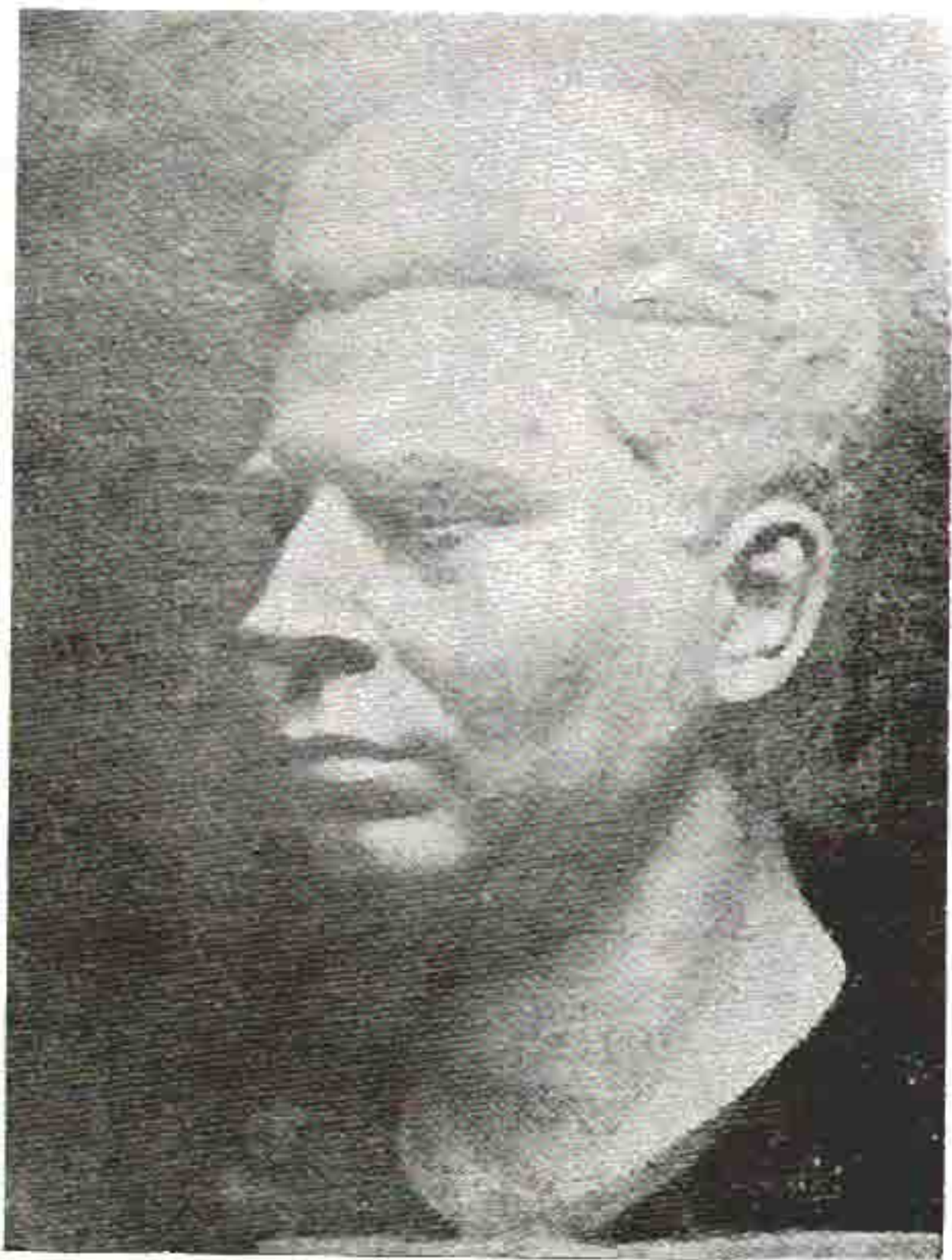
Човек с брадом



Лакт I (Рад. из Хертез-Новог)



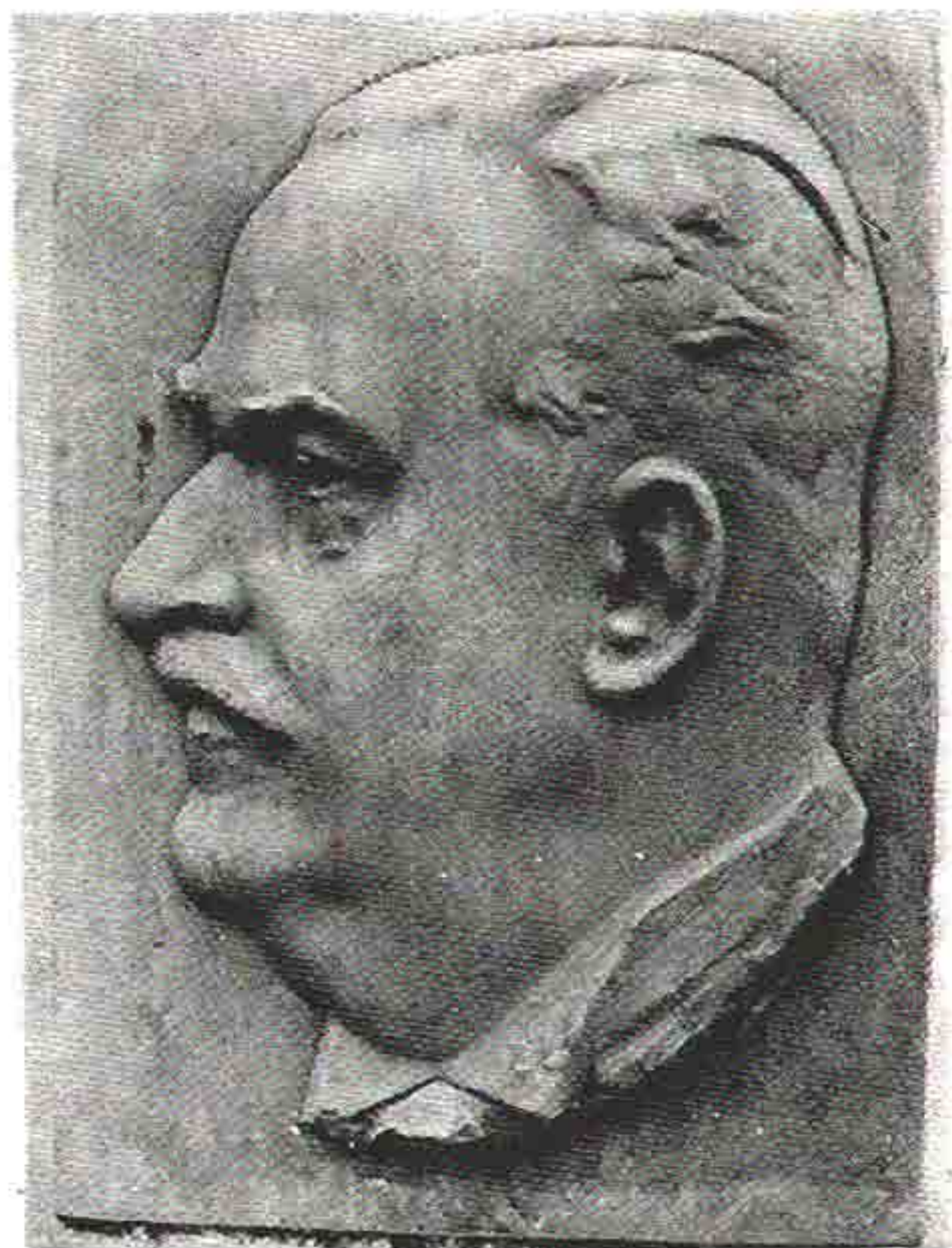
Акт II (Ранн. Х. Эпоха)



Αυτοορτρέτ



Релеф 1



Резьф II



YATTA

Summary

DORDE ORAOVAC

Mr Uglješa RAJČEVIĆ

Dorde Oraovac, sculptor and painter, appeared in Serbian art in the first half of the 20th century, only in 1928 or so, when he was 36.

Before the War, till 1914, Oraovac attended the Fine Arts Faculty of Belgrade and as an advanced student he went off to war in 1914.

He showed great courage and was twice wounded so that he remained an invalid and was decorated with a golden medal for courage leaving the army as a reserve captain.

With badly hurt left hand he entered the Art-Craft School of Belgrade, sculpture department, and graduated at it in 1927. In the same year he entered the Academy Grande Chumiere in Paris and worked in the studio of A. Burdel.

In 1928 he already exhibited at a collective exhibition in Paris and the press recorded it. We are informed about it by the reporter of the «Vrijeme» of 1st July 1928. Actually the information was taken from a paper in Paris which had a detailed review of the mentioned exhibition.

In 1932, after leaving the Academy in Paris, he presented himself in Belgrade, with the one man exhibition at the exhibit hall the Cvijeta Zuzorić at Kalemegdan. The exhibition was opened on the 10th Jan. 1932 presenting 33 sculptures in various materials. The exhibition was opened by Sava Popović. Though the catalogue was not preserved, thanks to the reviews and reproductions in the papers of the time, we know the titles of some of the exhibits. They are: MOTHER JEVROSIMA (sometimes Jerina), Mrs LUCIĆ, TOMO ORAOVAC, RODEN, THE GIRL WITH AN APPLE, ANRIE BARBIE, STEVAN TODOROVIC, Dr BORA ĐORĐEVIĆ, BOZA NIKOLIĆ, SELF-PORTRAIT, A STUDY OF MALE NUDE, MEMORY, GRIEF, DESIRE, all in all 15 sculptures.

The exhibition was well accepted by the critics and visitors. Besides the notices in daily papers, four critiques were published by Mirko Kujačić, Petar Karalić, Sava Popović and Rastko Petrović. Most of the critics pointed out some praiseworthy feature of the exhibits.

It is interesting that after this one, Oraovac had no other one man exhibitions but took part in collective exhibitions.

It is to be mentioned that in 1933 Oraovac got a job and worked as a teacher in state schools in Pančevo and Belgrade and after the World War II, to his death, in Cetinje and Herceg-Novj.

In Herceg-Novj he taught history of art at the Art School.

The artist was socially active at the same time. After the World War I he was an active member of the reserve army officers and war veterans organizations, in particular in the War Veteran Association of the painters and sculptors who took part in the wars between 1912 and 1918 established in 1939. Oraovac was one of the founders of the Association and its first secretary. The Association organized a large exhibition of its members in

Belgrade in 1940. This Association worked as a branch of the international war veteran organization FIDC (FEDERATION INTERALLIEE DES ANCIENS COMBATTANS).

Đorđe Oraovac was a writer of critiques and essays. He published over 90 papers mainly in the magazines »Nedeljne ilustracije« and »Umetnički pregled« issued in Belgrade. After the World War II he made contributions to the papers and magazines in Montenegro.

Only five to six of his sculptures have been preserved as well as two reliefs and ten or so paintings.

Oraovac died on 16th May 1955 and was buried in Belgrade.